

הכסף אצלו. הרב ריחף בעליונים לקראת שבת וסימן לי לשים את הכסף במגירה. הערתי לו שהיא לא סגורה במנעול. הרב הרגיעני שהכל יהיה בסדר. במוצאי שבת ביקשתי מהרב את כספי. הוא פתח את המגירה, ואני ואבוי הכסף נגנב. הרב התמוטט ואמר: "אמכור את כל ביתי, אמכור את עצמי לעבד, ולא אספיק להחזיר את הכל" - והוא התעלף. אמרתי לעצמי: בשביל כסף אגרום עוגמת נפש לרב? לכן צעקתי באוזניו: "רבי, הכל מחול לך, כל הכסף מחול לך". לאיטו הרב התאושש. אמר לי: "ר' יהודי, כיצד אוכל להחזיר לך כל מה שעשית עבורי? הנה אתן לך מתנה: מעין מה שאני מרגיש בשבת, אתה תרגיש כל שבת...".

שבת - קידוש וסעודות

צ'ולנט

ש: מה המקור והפירוש של המילה צ'ולנט?
ת: אצל הראשונים, אור זרוע הלכות ע"ש, שו"ת מהרי"ל החדשות סי' לח מהצרפתית קלד"א. יש אומרים מלטינית Calentem, חם. יש אומרים מן הצרפתית Chaud Lent, חם לאט. יש אומרים מלשון שלן, כלומר שלן בלילה.

ברכה על שלוש סעודות בשבת

ש: מדוע לא מברכים על מצוות אכילת שלוש סעודות בשבת ועל מצוות אכילת ערב יום הכיפורים ודומיהם?
ת: א. כתב הרב יהודה ליב הכהן מימון שבכל מצווה שיש בה גם הנאת הגוף, מאוד צריך האדם להתכוון לשם מצווה, ולא לשם מילוי הכרס בלבד, ואם לא נתכוון לזה, אם כי מצווה קעביד, אבל ודאי שאין זו מצווה מן המובחר. זו הסיבה שלא תיקנו ברכה על מצווה כזו שיש בה גם הנאת הגוף, כיוון שבעת עשייתו את המצווה גם גופו נהנה ואיכא למיחש כן לא יוכל להבליג על הנאתו ולכוון בעשייתו לשם מצווה כשצריך, ולכן אין לו הרשות לבדוק עליה אשר קידשנו במצוותיו (נדפס בסוף קיצור שולחן ערוך בהוצאת מוסד הרב קוק בתשובתו על השאלה מדוע אין ברכה על מצוות ישוב ארץ ישראל). ב. אין ניכר שאת הסעודה הזו הוא עושה לכבוד שבת לפי שסעודה היא דבר הנהוג בכל יום (שו"ת ערוגת הבושם סי' רז. עיין ליקוטי שושנים עמ' כח-מב).

ארוחה בלי גלוטן

ש: אני רוצה לנסות דיאטה בלי גלוטן כדי לרזות. מה לעשות בארוחות שבת?
ת: רק כביצה 50 סמ"ק בסעודה ראשונה ושניה.

קידוש על עוגה בליל שבת

ש: האם בליל שבת או יו"ט בשעת הצורך, כגון ליל שמחת תורה שהריקודים מתארכים ורעבים, אפשר לקדש על עוגה?
ת: כן. שמירת שבת כהלכתה חלק ב פרק נד סעי' כב. פסקי תשובות ועג אות ט.

תלמיד חכם וקידוש על מיץ ענבים

ש: האם יש מעלה לתלמיד חכם לקדש על מיץ ענבים בשבת ויו"ט כדי שיוכל לפסוק הלכה אם שאלה תגיע?
ת: אכן יש עניין לנהוג כן. אמנם גדולי ישראל מקדשים על יין ומחכים לפסוק. [והגר"ח קניבסקי כתב לי: "המקדש על היין הו"ל בנים זכרים ראויין להוראה (שבועות יח ב)."] והגר"א נבצל כתב לי: "בשבת יקדש על יין וישתה פחות מרביעית, ביו"ט ישתה יין וישתה קצת".
 והגר"ר שמואל אליעזר שטרן, מראשי בית ההוראה של הגר"ש הלוי וואזנער ומח"ס שו"ת שביבי אש, כתב לי: "תלמיד חכם הראוי להוראה ושכיח שבאים לשאלו סמוך לזמן קידוש, וטעימת מלוא לוגמיו משפיעה על צלילות דעתו, ודאי עדיף שיקדש על מיץ ענבים".
 והגר"נ גולדברג כתב לי: "מסופר על ר' שמואל סלנט שהוא היה גומר מהר קריאת הגדה וקיום המצוות בליל פסח ושכב לישון כדי שאח"כ יהיה מי שיפסוק שאלות בירושלים, וממילא מי שסובר שיכול לקדש על מיץ לכתחילה עדיף שיקדש. מה שר' שמואל לא שתה מיץ, שבפסח לא יתכן לסחוט אשכול ענבים מפני שאין להשיג ענבים בפסח. ואמנם ביעור בשביעית לענבים הוא פסח, אבל קשה שאין ענבים בשוק בפסח, וכנראה שאפשר למצוא ענבים בודדות בפסח אבל לא ניתן לעשות מיץ. ומה שבימינו יש מיץ כל השנה שמכניסים בהם חומר שלא ניתן ליהפך ליין או מפסטריז, ובזה נדחית ראית הגאון בעל אגרות משה שהקשה, ר"י החזיק בגד עבור ראשו שכאב לו מהיין ששתה בליל הסדר ולא שתה מיץ וזו ראייה שבמיץ לא מקיימים מצות ארבע כוסות, ולפי מה שכתבנו אין ראייה שלא היה בידם דברים המונעים ממיץ ליהפך ליין".
 (ואכן מצאתי שבלייל הסדר הגאון רבי שמואל סלנט - רבה של ירושלים - היה מזדרז לביתו ועורך את הסדר בזריזות [אמירת ההגדה אצלו ערכה כשעה ורבע] והלך אח"כ לנוח קצת והתעורר מיד כדי שיוכל להורות, כיון דאיתא בעירובין (סד א) שאם שתה רביעית יין אל יורה, וכן פסק הרמ"א (יו"ד רמב, ג), וכעת מתעוררות שאלות רבות [ובפרט בשולחן ערוך] ואין מי שיורה, לכן נח קצת וע"י התנומה העביר את היין ממנו ושוב יכול להורות. הגרא"ל שטיינמן באילת השחר עה"ת ויקרא י יא. אדרת שמואל עמ' קכב).
 והגר"ר יוסף ליברמן, מח"ס שו"ת משנת יוסף, כתב לי: "הערה נכונה היא, וזכורני שראיתי בתולדות הגאון רבי שמואל סלנט רבה של ירושלים, שבלייל הסדר היה מקדים שתית הד' כוסות כדי שיפוג יינו קודם הזמן שרגילים בשאלות [או שהיה מאחר לשותות אחר הזמן שרגילים בשאלות. דבר זה אני צריך לבדוק עוד]".

והג"ר שמחה ב"צ רבינובין, מח"ס פסקי תשובות, כתב לי: "לפי הענין".

והג"ר שמאי קהת הכהן גרוס, מח"ס שו"ת שבט הקהתי, כתב לי: "אם יין משבש דעתו ושעורו שיבוא עם שאלות יקדש על מיץ ענבים".

והג"ר אהרן יהודה הלוי גרוסמן, מח"ס שו"ת ודרשת וחקרת, כתב לי: "מעשה עם הגר"ש סלנט בליל הסדר עשה כל הסדר ב-20 דקות והלך לישון להפיג היין של ד' כוסות ואח"כ קם וסיפר ביציאת מצרים כל הלילה ואמר שא"א שלירושלים עיה"ק לא יהא רב הפוסק, וא"כ באמת יש ענין אם יודע שאין רב אחר בסביבה".

והג"ר אליהו שלזינגר, אב"ד ורב שכ' גילה ומח"ס שו"ת שואלין ודורשין, כתב לי: "בימינו שהיין חלש אין כל חשש בשתיית רביעית יין. ומה שהגר"ש סאלנט זצ"ל חשש לזה, היה זה בליל הפסח ששתה ד' כוסות ובזה אכן יש חשש, ולכן הלך לישון שיגיעו השאלות".

והג"ר ירמיה מנחם כהן, אב"ד פאריז ומח"ס שו"ת והרים הכהן, כתב לי (ע"פ תשובה שכתב על נשיאת כפים ודן בשתיית יין ומיץ ענבים בזה"ז): "חושבני שיעשה קידוש על יין דוקא. כבר האריך בזה הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל, שנפטר השתא ערב ר"ה, בספרו משנה הלכות ח"י סימן ס"ז, להתיר המיץ ענבים לקידוש ומדמהו שם ליין מגתו ולהלכה שסוחט אדם אשכול ענבים ומקדש עליו. ובב"ב צ"ז. הביאה הגמרא הא דרבי חייא דיין מגתו לכתחילה לא יביא לנסכים, ואם הביא כשר.

והביא שם מהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שסובר שאינו ראוי לכתחילה לד' כוסות כיון שאינם משמחים הלב. ונכנס בפלפול גדול וראיות הרבה על תירוש שהוא כשר ודאי. ולבסוף סיכם שיוצאין במיץ ענבים - גרייפדז'וס בלע"ז - לד' כוסות ולקידוש לכתחילה ע"ש. ואחר בקשת הסליחה יל"ע בדבריו, היות והרשב"ם כתב שם בב"ב צ"ז: לענין יין תוסס לנסכים דפסול כיון דלא הוה שיכר, ואינו ראוי להיות שכר, כיון מגתו דסופו מיהא להיות שיכר... וא"כ ה"ה מיץ ענבים זה אינו ראוי אף פעם להיות שיכר כידוע.

והאמת שאם כוונתו על "הגרייפדז'וס" האמריקאי יל"ע הרבה, כיון שרובו נעשה כך, שעושין אותו קונסטריריט [=מרוכז] היינו שמוציאין ממנו המים, ונשאר חמישית בערך ממה שהיה שהוא כמו משקה מאד סמיך. ובזמן שרוצים להשתמש בו מוסיפין בביח"ר את השמונים אחוז מים שהוציאו ממנו, והוא המיץ ענבים הנמכר הרבה באמריקא. ועל מיץ זה נסתפקו הגאונים האגרות משה ורבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל בספרו מנחת שלמה, אם הוא ראוי לקידוש, והוסיף רש"א להעיר אם הוא דאוי כלל לברכת בורא פה"ג, או ברכתו שהכל. ואפילו אם נניח שיעשו בפה"ג, תהיה ברכה אחרונה שלו בורא נפשות עיי"ש. ואינו דומה למוזגת דגמרא כיון ששם היין הוא חזק אורגינלי ורק כך ראוי לשתייה, ע"י תערובת יין חי... משא"כ תמצית מיץ זה כבר אינו אורגינלי ואינו ראוי כמו שהוא לקידוש... ויש להאיר ולהוסיף ע"כ, דהוה כמו פירות שמאכלם הוא אך ורק ע"י בישול, ורק אז ברכתם בפה"ע"י. אבל מים אלו לא היו אף פעם יין. וגם היין אינו מתסיסו כמו הדין ביין שנתערב בו מים לגבי מי פירות לעשיית מצה עשירה לפסח, והארכת בזה בספרי ח"ד עיי"ש. והוא גם חילק שם ביניהם לבין מי שריית צימוקים שמתסיס הצימוקים את המים ונעשה יין.

ובאירופה ואר"י עושין בדרך כלל המיץ ענבים אורגינלי ללא קונסטריריט. אבל גם שם צריך

להכניס לתוך המיץ הנסחט מהענבים, גפרית מיוחדת שפועלת שהיין לא יהיה תוסס יותר, וכך הוא נשאר מתוק, אבל אינו תוסס יותר אף פעם. כי הגפרית עוצר את תסיסת היין. וממילא אין כל דמיון ליין מגתו שעושה שם המשנה הלכות. שהרי יין מגתו סופו להשביח ולעשות יין כרשב"ם.

לגבי מיץ ענבים שלנו כיום, לא מיבעיא האמריקאי שמחזירין לו המים שהוציאו ממנו, וי"ל שאפשר לעשות עמו קידוש היום עכ"פ, דלא חמיר כולי האי כקידוש הלילה, כיון שיוצאין בשיכר ג"כ. אבל גם המיץ הענבים האירופאי שהוא כולו מיץ אורגינלי, אך היות ועוצרין רתיחתו ותסיסתו ע"י הגפרית, ויש אחרונים דס"ל שעי"כ כבר אינו נעשה יין נסך במגע גוי, כיון שודאי אינו מתנסך ע"ג המזבח בצורתו. והוא אסור למזבח יותר מיין מבושל... ולכן אם שתה ממנו אפילו רביעית אין לו דין של יין מגתו כלעיל, שיין מגתו הוא או כל זמן שתוסס, או עכ"פ קודם ארבעים יום, אבל ראוי לתסוס, משא"כ מיץ ענבים זה... ולכן אפשר דכו"ע ס"ל שגם אם שתה רביעית ממנו יוכל לפסוק הלכה.

ואוסיף איזה פרט מעניין ששמעתי מיד"ן הרה"ג המקובל רבי שמחה אשלג שליט"א מב"ב שאמר לי שבייר אצל כמה וכמה כאלה שקיבלו ל"ע המחלה הידועה, ושאל במה עשו קידוש כל שבת ומה שתו בתור יין. ורובם עשו קידוש ושתו מיץ ענבים, ולא יין אמיתי. ואמר לי שהיות והענבים עוברים כיום טיפול בחומרים כימיים כידוע, ואם ע"י התסיסה נעשית יין, הרי עצם חוזק התסיסה מכחיד את כל החמרים והמזיקים מהיין. משא"כ אם שותים מיץ, הרי יש בו כל החמרים המזיקים לאדם.

ואוסיף עוד ע"כ. שהיות ואני נוסע כל שנה לבדיקת כשרות ייצור היין בצרפת בהרבה מקומות, ורק במקומות שעושים יינות מאד משובחים ויקרים, הרי הענבים עוברים על מסלול שעומדים אנשים משני הצדדים ומנקים הענבים מכל לכלוך וכו'. משא"כ רוב היינות באים ענבים מהכרם ונשפכים כל תכולת הקמניון כמו שהוא בא מהכרם לתוך הבור שמשם מתחילה הדריכה. ויש שם כל מיני לכלוך וחיות קטנות ושבלולים וכל מרעין בישין הכל כפי שבא מהכרם, והכל נדרך יחד ונעשה ממנו היין. הרי אם שותים אותו ללא התסיסה הוא ממש נורא. ורק התסיסה והעמדת היין להרבה זמן, משמידה את כל המזיקים האלה שלא יזיקו לאדם... משא"כ במיץ ענבים שותים כל מה שבא עמו וד"ל.

לכן גם מבחינה הלכתית וגם מבחינה איסטטית ראוי לעשות קידוש אך ורק על יין, ועכ"פ רובו ממש שיהיה יין ולא מיץ ענבים. ויותר טוב אם כולו יין. שמשמח לבב אנוש, עכ"ל הגרי"מ כהן, אב"ד פאריז.

והג"ר גמליאל הכהן רבינובין, מח"ס גם אני אודך, כתב לי: "זה הערה יקרה מאד. אשרי חלקך. אולם יש שסוברים שבעצם הקידוש צריך יין ולא מיץ ענבים. אולם יכולים לתת שליש יין ושני שליש ממיץ ענבים ובאופן כזה לא כל כך משכר".

והג"ר פינחס אברהם מייערס, אב"ד האג ובעל שו"ת דברי פנחס, כתב לי: "איני חושב שמכוס יין אי אפשר לפסוק שאלות. הרי מזמן הרמ"א היו עושים יין חזק (כלשון הכתוב דס' ענבים) לימינו אלו שיש אולי 12% אלקהול. אבל לגופו של ענין מי שיין מזיק לו או אינו טעים לו בודאי לכתחילה יכול לקדש על מיץ ענבים ומעשים בכל שבת, רק בפסח ראוי להדר אחר

יין. הרבה גדולי ישראל מקדשים לכתחלה על מיץ ענבים, כל אחד וטעמו, והעיקר אין בזה שום גרעון, זולת אם יין חביב לו אז ראוי לו לקיים קדשהו על היין.
והרב אלחנן פרינץ, מח"ס שו"ת אבני דרך, כתב לי: "באשר שאלתני, האם יש מעלה לתלמיד חכם לקדש על מיץ ענבים בשבת וי"ט כדי שיוכל לפסוק הלכה אם תגיע אליו שאלה.
על אף שמצינו אזהרות רבות על מה שהיין עלול לגרום (סנהדרין ע, א. ויקרא-רבה יב, ה ועוד) ומפורש ראינו במעשי נח ולוט שנפלו ונתבזו בעקבות שתיית היין (בראשית-רבה לו, ד), עד שאומרים חז"ל (סנהדרין ע, א) שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין. מוצאים אנו במספר מקומות יחס חיובי בחז"ל לשתיית היין, וכבר שנינו בזה הקדוש (ח"ג קפט, ב): 'אין קדושה אלא ביין ואין ברכה אלא ביין'. ובגמרא במסכת יומא (עו, ב) רבא העיד על עצמו, שאחד הגורמים לכך שנפתח שכלו לחידושי תורה הוא היין ששתה. ונאמר בגמרא במסכת שבת (סו, ב) דחמרא וחיי לפום רבנן ותלמידיהון. וכן מובא שהיין משיב את הלימוד (הוריות יג, ב).

אולם יתכן לומר דהיין טוב כשהוא בא במינון של כמות קטנה או דמיירי ביין ישן (עיין מגילה טז, ב. נדרים סו, א) או לחילופין דלא מיירי בשתיה בפועל אלא בחלום, כדברי הירושלמי (מעשר-שני ד, ו): 'אמר רבי יוחנן כל החלומות הולכין אחר פתרוניהון חוץ מן היין. יש שותה יין וטוב לו יש שותה יין ורע לו. תלמיד חכם שותה וטוב לו, עם הארץ שותה ורע לו' (ועיין בזה בגמרא ברכות נו, א). עוד בעניין מתי היין הוא טוב לשתייה ובחילוקים השונים עיין בשו"ת רביד הזהב (קונטרס ניצוצי זהב ד), בספר פרי צדיק (פרשת לך לך יח, ב) ובספר אורח נאמן (אורבען, ח"ד דף צז ע"ג).

הגמרא במסכת עירובין (סד, א) אומרת כי מי ששתה רביעית יין אסור לו להורות הלכה. והעיר בעל הטורים (ויקרא י, ט): 'יין ושכר אל, נוטריקון, ר'אם ש'תה כ'ד'י ר'ביעית יין א'סור ל'הורות, תשת, נוטריקון ת'פלת ש'כור ת'עבה...'. וביאר רש"י (כריתות יג, ב) דאיסור ההוראה של מי ששתה יין הוא 'ההוראה של איסור והיתר. שתויי יין אסורין בה... לאפוקי משנה שאין מורין הלכה מתוך משנה הלכך מותר לשתויי יין לשנות'. וכן איתא בתוספות (סנהדרין מב, א ד"ה 'העוסקים ברזו'): 'העוסקים ברזו של עולם. היינו דיני נפשות אבל לא דיני ממונות. והא דאמר: שתה רביעית יין אל יורה, היינו הוראה דאיסור והיתר'. ויש שאסרו לדון דיני ממונות למי ששתה ועיין בזה בספר היראה, בשו"ת הב"ח (מא) ובשו"ת משכנות יעקב (ו).
דין זה שאין לפסוק הלכה כאשר היין משפיע עליו (ואפילו משפיע מעט), הובא ברמב"ם בהלכות ביאת מקדש (א, ג) וזו לשונו: 'וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות כשהוא שתוי אפילו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה... ואם הורה בדבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים מותר...', וכן פסק הרמ"א (יורה-דעה רמב, יג): 'ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין או שאר דברים המשכרים, אפילו בדבר פשוט, אם לא שהוא דבר ברור בפוסקים וזיל קרי בי רב הוא' (וכן איתא בשו"ת אגרות משה יורה דעה א, ב): 'וכמו דמצינו בשו"ת רביעית יין שאסור לו להורות'. וע"ע בשו"ת שבות יעקב (א, קמ).

נראה לי כי המציאות מראה לנו כי היין כיום משמש לעיתים דחופות לדברים שאינם חיוביים.

וכן מוכח כי מי ששותה ממנו, הוא איננו צלול באופן מוחלט (ואף שעל כל אדם היין משפיע באופן שונה). לפיכך תלמיד חכם הצריך להורות הלכה בכל עת, עליו להיות בנוי ומוכן לכך באופן הפיזי, ודבר זה אינו יכול להתקיים כשהוא שותה יין. וכבר רמזו לכך חז"ל בחכמתם, ואמרו (עירובין סה, א) כי לא נברא היין בעולם הזה אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים. וממשפט זה ניתן להצביע כי השאיפה היא שכל אחד יגיע להיות בדרגת תלמיד חכם שיצטרך להורות (ולא יהא בדרגת הרשעים), וזה אסור כשהוא שותה רביעית. ומכאן מובנים היטב דברי הגמרא בסנהדרין (עא, ב) דין לצדיקים רע להם ורע לעולם, כיוון שהם אינם עוסקים בתורה. וכן אין דעתם מיושבת להורות הלכה.

וחשבתי לומר בדרך רמז, כי ידוע שישנה מצווה לזכור את השבת ביין, כדברי הגמרא בפסחים (קו, א): 'זוכרהו על היין', ואילו בתלמידי חכמים הזכירה היא מתוך ההלכה, דכידוע (ברכות לא, א. עירובין סד, א) אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו. יש זכרון הנעשה ע"י יין, ואולם גדולה ממנו זכרון הנעשה ע"י הלכה, ע"י כלה (לה'). בעוד שכל עם ישראל מגיע לרגע הנשגב של זוכרהו רק בשבת על היין, התלמיד חכם מגיע לרגעי הקדושה בכל עת, בזוכרהו בדברי הלכה. ומה ששינוי בגמרא ביומא (עא, א) כי מאז שבית המקדש חרב 'הרוצה לנסך על גבי המזבח - ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין', נראה לי לבאר דהכוונה שהוא מדבק בהן, ולומד מהם את קיום התורה (וההלכות).

לפי זה נראה לי דבכדי שיהא כשיר להורות הלכה ראוי יותר שיקדש על מיץ ענבים (אולם יש להדגיש כי דברינו הם במיץ ענבים הראוי לפי כל השיטות לקדש עליו, ולא שהוא מדולל ביותר מדי מים). ואין להקשות ולומר כי בגמרא מסכת שבועות (יח, ב) נאמר שהמקדש על היין הו"ל בנים זכרים ראויין להוראה, דהרי ניתן לבאר דזהו על עצם המציאות של הקידוש, דאם מקפיד בזה יזכה לדברים נשגבים, ופשוט דזה יכול להעשות ביין דמקרי מיץ ענבים. ומה ששמעתי שיש שחששו בדין להורות גם מיץ ענבים (עיין בספר חוט השני לר"ה עמוד שפד), לענ"ד הדלה אפשר להקל בזה. ורבים שותים כמויות גדולות של מיץ ענבים ואין הדבר משפיע עליהם כלל (ומוכח מהא דנותנים לקטן לשתות מזה בשופי). כמו כן, איתא בספר תורת הדרך (טז אות ב) דמי שצריך לבדוק סכינים במוצאי שבת, יעשה הבדלה על מיץ ענבים (ולא חשש להורות אחר שתיה זו. וכן שמעתי שהגר"ע יוסף הבדיל במוצאי שבת על מיץ ענבים בגלל שיעורו השבועי שהיה מורה בו הלכה). ועיין בחזון עובדיה (שבת ב עמוד קמא) שמיץ ענבים הרי הוא כיון לכל דבר (לקידוש ולהבדלה) וע"ע שם בהמשך דבריו (בעמודים פא ו-תח) וכן בספר כי בו שבת (א עמוד תלה).

ואין לומר דעדיף לקיים מצוה מן המובחר בשתיית דווקא יין ישן כמובא במשנה ברורה (רעב, סק"ה), שכן מצווה מן המובחר מול חסד לזולת בהוראת ההלכה, ולעיתים אף הצלה ממכשול כפשוטו עדיף (אלא א"כ מיירי ברב ששואלים אותו שאלות בהלכה רק במקרים נדירים, דאז עדיף שיקדש על יין ישן ולא יורה אח"כ הלכה. עיין בשו"ת קנה בשם [ד עמוד 16] על מקרה בו ידע הגר"מ ברנדסדורפר שיבוא אדם לשאול אותו שאלה, ולכן דאג לקדש על מיץ ענבים). ועיין בשו"ת משנה הלכות (י, סז) המתיר מיץ ענבים לקידוש ומדמהו ליין מגתו.

ושמעתי מידידי הגר"מ ציון כי כתב לו הרה"ג שמואל אליעזר שטרן כי 'תלמיד חכם הראוי

להוראה ושכיח שבאים לשאלו סמוך לזמן קידוש, וטעימת מלוא לוגמיו משפיעה על צלילות דעתו ודאי עדיף שיקדש על מיץ ענבים, וכן הביא (הגר"מ ציון) בשם מח"ס שו"ת דברי דוד כי: 'תלמיד חכם מורה הוראה אשר באים אליו לשאול למעשה נכון שיקדש על מיץ ענבים'. וכיוון דפשוט דהיין יכול לשבש את צלילות מחשבתו, ראוי שיקדש על מיץ ענבים. ואת"ל דאין כל היינות שווים דחלקם אינם גורמים לשיכרות, ואינם משפיעים כלל על האדם, בזה הדין יהא תלוי בכל תלמיד חכם באופן בו היין משפיע עליו (ועיין בספר השקדן ח"ג עמוד 94 דהגריש"א הקפיד לישון חצי שעה לפני שהורה אחר ששתה יין, עיי"ש).

וידוע כי רבי שמואל סלנט רבה של ירושלים, היה ממהר בליל הסדר באמירת ההגדה ושתית הד' כוסות, ולאחר מכן הלך לנוח בכדי להפיג את יינו, שכן אמר דלא יתכן שלא יהא רב בירושלים שיוכל לענות לשאלות (ועיין בזה בספר אדרת שמואל עמוד קכב. ובאילת השחר עה"ת ויקרא י, יא).

העולה לדינא: תלמיד חכם שמצוי בשוואלים אותו שאלות בהלכה, ראוי שיקדש על מיץ ענבים (המותר לפי כל השיטות), עכ"ל מח"ס שו"ת אבני דרך (והוסיף לי בעל פה שאכן הוא לא שותה יין כל השנה כדי שיוכל לענות על שאלות בכל עת, מלבד בפורים שהוא שותה רביעית יין ונרדם חצי שעה).

והרב דוד טהרני, מח"ס שו"ת דברי דוד, כתב לי: 'תלמיד חכם מורה הוראה אשר באים אליו לשאול למעשה נכון שיקדש על מיץ ענבים, או שישתה בקידוש פחות מרביעית יין בכדי שיוכל להורות. וכן היה נוהג הגרע"י וצ"ל שבמוצ"ש היה מבדיל על מיץ ענבים והולך לנוח מעט מפני שבשיעור הוא מוסר הלכות. גם רבה של ירושלים הגר"ש סלנט היה ממהר בעריכת ליל הסדר ולאחר שתיית ארבע כוסות היה נכנס לנוח מעט, ואח"כ יושב ושוקד על תלמודו ומקבל את השוואלים הרבים שהיו באים לשאול בליל הסדר'.

והרב חיים רוטר, מח"ס שו"ת שערי חיים, כתב לי: 'לא [כלומר, אין מעלה לת"ח לקדש על מיץ ענבים], וזאת מכיון שעליו להעדיף לקיים מצוה מן המובחר, והוא קידוש על יין כמש"כ במ"ב (ערב סק"ה) ובביצה (ד א) רב לא מוקי אמורא עלויה מיומא טבא לחבריה משום שכרות, והוא לא העדיף לשתות מיץ ענבים, וע"ע בכריתות (יג ב) וברמ"א (יר"ד רמב יג) בדין שיכור אל יורה'.

והרב רחמים משה שעיו, מח"ס שו"ת מחקרי ארץ, כתב לי: 'יש לברר תחילה מה הדין במי ששתה מיץ ענבים אם יכול להורות, דיתכן דלא פלוג רבנן בין יין ליין ומכיון דמברכים עליו בורא פרי הגפן שם יין עליו ואם שתה רביעית אל יורה'.

ועיין בספר חוט השני לר"ה עמוד שפ"ד גם בשתיית מיץ ענבים יש לחוש לא להורות אחריו דהא נמי יין הוא, אמנם ע"י התעסקות קלה אחר השתייה יש לשער שכבר פקע השפעתו. ובספר אילת השחר על התורה בפרשת שמיני כתב וז"ל, בליל הסדר דשותים ד' כוסות אי אפשר לחכם להורות הלכה לאחר ששתה יין, ואומרים בשם הגר"ר יוסף שלום אלישיב דבד' כוסות צריך לשתות יין שמשמח ולא מיץ ענבים וכדומה, ואפשר למזוג חצי או שליש כס יין עם מיץ ענבים לפי חוזק היין עכ"ל, משמע מדבריו דמיץ ענבים אינו משכר ומותר להורות למי ששתה אותו.

גם בספר תורת הדרך סימן ט"ז אות ב' כתב דמי שצריך לבדוק סכינים במוצאי שבת, יעשה הבדלה על מיץ ענבים.

מכל האמור יש ללמוד דתלמיד חכם שמצוי שישאלו אותו שאלות שצריכים הוראה בשוב חדעת נכון שיקדש ויבדיל על מיץ ענבים כדי שיוכל להורות בלי עיכובים.

והרב שמואל ברוך גוט, מח"ס שלהי דקייטא, משנת תפילין ושא"ס, כתב לי: 'האם תלמיד חכם חייב להשיב לשאלות? האם אסור לרב עיר לשתות יין, מחשש שישאלוהו שאלות? בודאי שמותר. אלא מאי? כבודו שואל מדין מידת חסידות, שידוע שבאים לשאול ואינו רוצה להשיב פני הבאים ריקם. זאת כבר שאלה המסורה ללב, ולכל אחד יש את ההעדפות שלו, יין מול השוואלים'.

והרב מרדכי אלמקייס, מח"ס שו"ת ויכתוב מרדכי, כתב לי: 'הערה יפה. לכאור' אם הוא ת"ח יחיד בעיר או שמרבים להגיע אליו עם שאלות זה עדיף'.

והרב אבנר זאדה, מח"ס שו"ת כולו מחמדים, כתב לי: 'הרי בקידוש יוצאים יד' ברוב רביעית אף לכתחלה (עיין שו"ע סימן רעא סעיף יג), ולא דמי לליל הסדר דבעינן לכתחלה רביעית (שו"ע סימן תעב ס"ט), ואיסור הוראה לת"ח הוא רק ברביעית ומעלה (עיין שו"ע סימן צט ס"א), ומה דאמרינן בפ"ק דביצה (ד, א) רב לא מוקי אמורא עלויה מיומא טבא לחבריה משום שכרות, מיירי בשותה כמות מרובה (ע"ש בשו"ע ס"ב). ובשותה יין גמור משום מצות החג וברצונו להורות, עיין בסה"ק חיכו ממתקים על חוה"מ (סימן תקל סק"ב), וברמ"א (יר"ד סימן רמב סעיף יג, ובש"ך ס"ק יט)'.
והרב פנחס שפירא, מח"ס שו"ת בריתי שלום, כתב לי: 'מי שרגיל בשאלות בוודאי שראוי לשמור על עצמו שיוכל לענות בכל עת. אכן, בעל הכנה"ג בשו"ת בעי חיי (כמדומה שבסימן הראשון) כתב שיין שהוציאו ממנו את כח התסיסה אינו יין בכלל וברכתו שהכל, ופירש כך בדברי הבית יוסף בסימן ר"ב בשם הארחות חיים. ובוודאי שה"ה למיץ ענבים של ימינו. ולכן העצה היעוצה היא שיערב שליש יין (אפשר גם יין קל) עם שני שליש מיץ ענבים'.

והרב אליעזר רוט, מח"ס תורת חיים וחסד, כתב לי: 'יכול לשתות רק רביעית ואינו משכר'. והרב אליהו כהן, מח"ס מעדני המלך, כתב לי: 'הנה בנידון זה אם גם המיץ ענבים נחשב כיון או לא כתבו בכמה וכמה מאחרוני דורנו, ועיניך תחזינה למרן מלכא זיע"א בחזון עובדיה שבת ב' (עמ' קמא) שהוא כיון לכל דבר לקידוש ולהבדלה, וכ"כ שם עמ' פא ועמ' תח, וע"ע בילקוט יוסף התשע"ב שבת א' כרך ג' (עמ' תקסד), ובס' כי בו שבת ח"א (עמ' תלה) ועוד, לגבי דעת הפוסקים אודות המיץ ענבים. ועכ"פ הנה מצד אחד לא ראינו לבעלי הוראה שנמנעו מלשתות יין בקידוש כאשר ידעו שיש עוד ת"ח שיכולים להשיב על השאלות, ומצד שני ידוע שמרן זיע"א היה נכנס לנמנם מעט אחרי ההבדלה כדי שלא ימסור את השיעור במוצ"ש כשהוא שתוי, וזאת למרות שהיה שותה רק מיץ ענבים בהבדלה" (כידוע בכל מוצש"ק, הגר"ע יוסף

היה נותן את שיעורו המפורסם בבית כנסת היזרים).

ופעם אחת בראש השנה אחרי מוסף ניגש אל הגר"ש אלישיב רב אחד לשאול שאלה בהלכה, ואמר לו הגריש"א שכעת צריך הוא ללכת הביתה ויענה לו רק בעוד כחצי שעה. אותו רב אמר שימתין חצי שעה, כי התשובה היתה בוערת לאותו יום. והתפלא שהגריש"א צריך לעיין

ספר בישול מוקצה

ש: האם זה נכון שאסור לקרוא בשבת ספר בישול?

ת: היה מקום לומר שהוא מוקצה בתור כלי שמלאכתו לאיסור, אך לא כן, אם אדם קורא בו לא לשם תכנון אלא לשם התעניינות, כמו שהכריע השולחן ערוך שמותר לקרוא כל ספר חול (עיין פירוש הרב על קצשו"ע הלכות מוקצה).

גרעיני משמשים בשבת

ש: האם מותר לשחק בגוגואים שהוצאו בשבת באותה שבת עצמה?

ת: כן, כיוון שרגיל בזה, דעתו עליהם מראש (שמירת שבת כהלכתה טז י הערה לג).

דין מוקצה בפנס

ש: האם לפנס יש דין כלי שמלאכתו לאיסור ואז מותר לטלטל אותו לצורך גופו?

ת: הוא בסיס לדבר האסור ולכן אינו מותר לצורך גופו. עיין חז"א מז ט ז. הגרשז"א דן בדבריו אך לא מכריע להתיר. שו"ת מנחת שלמה א יד. וכן הגר"ע יוסף. ילקוט יוסף. הגרמ"פ גם דן בזה אך למעשה אוסר. שו"ת אגרות משה או"ח ה כב. גם הגריש"א אוסר. אורחות שבת ב פת. וגם מנורת לד קשה להתיר.

מנורת אור-לי

ש: מותר להשתמש בשבת במנורת אור-לי של מכון צומת?

ת: יש שם תלמידי חכמים, ואם הם מתירים, זה מותר. אך כמובן, זה רק למי שפוסק שנותר לד אינה מוקצה, אבל יש פוסקים כמו הגריש"א שהיא מוקצה.

נשק בשבת

ש: מותר בשבת לישא בבית כנסת נשק על אף שהוא מוקצה?

ת: כן. וכן בכל מקום. ספק פיקוח נפש. בנוסף, לפי הגרשז"א, יש לו כל רגע ערך של הרתעה. הערות בשש"כ (פרק כ הערה כח).

תלוש של שקל

ש: מותר לתת לילדים אחרי חוג תהילים בשבת תלוש שתמורתו הוא יקבל מממתק

בשקל במכולת או שזה מוקצה מדין כסף?

ת: מותר. זה לא כסף אלא אישור שהוא קרא תהילים.

כל כך הרבה זמן בשאלה זו ואינו יודע לענות מיד. אחרי קרוב לחצי שעה חזר הגריש"א וענה לו. כשהתעניין הרב ההוא אחר כך אצל הרבנית למעשיו של הגרי"ש באותו הזמן שחזר מהתפילה, סיפרה בפשטות שהגרי"ש הלך לישון! כי הייתה לפניו שאלה, והוא שתה יותר מרביעית יין לפני התקיעות, ולכן היה אסור לו להורות ולפסוק הלכה, אפילו שידע את התשובה. ובשביל הרב השואל הזדרז לישון כעשרים דקות ואחריהם חזר אל השואל לענות לו (השקדן ח"ג עמ' 94).

ופעם אחת הגיע אחד לפני הג"ר מאיר ברנדסדורפר, רב קהילת תולדות אברהם יצחק וחבר הבד"ץ של העדה החרדית, בערב שבת בשאלת נשים מסובכת קצת, ומאחר והאברך לא ידע להציג את פרטי השאלה כראוי, אמר לו הג"ר ברנדסדורפר לחזור אליו שנית יחד עם בני ביתו כדי שיוכל לענות תשובתו. ולפי שהיה הזמן דחוק בערב שבת לא הספיק האברך לשוב אליו לפני שבת. הג"ר ברנדסדורפר הבין שאותו אברך עלול להגיע עם אשתו בליל שבת כשהוא אוחז אחרי הקידוש, כלומר אחרי שישתה רביעית יין בקידוש היום, ולא יוכל לפסוק לו את השאלה מיד. על כן שינה הג"ר ברנדסדורפר באותו ליל שבת ממנהגו הקבוע לקדש על יין, וקידש על מיץ ענבים. ואכן, בסוף נתברר שכך הוי, והרב פסק שאלה זו לזוג ההוא, באמצע סעודת ליל שבת סמוך אחרי שעשה קידוש היום (שו"ת קנה בשם ח"ד עמ' 16) – מ"צ.

זמירות במשפחה

ש: האם מותר לאישה לשיר זמירות בסעודה משפחתית?

ת: רק אם השומעים הם אבא, סבא, בן, נכד, אח, ובעלה כמובן. ולא אחיין, דוד, בן דוד, גיס, חותן, חתן ושאר קרובי משפחה.

נשים שרות בזמירות

ש: מותר לאיש לשיר זמירות כאשר הוא שומע קול שירה של בני משפחתו או אסור כי אלה דברי קדושה?

ת: אפשר להקל לגבי אשתו, בתו, נכדתו, אמו, סבתו ואחותו. עיין פס"ת עה אות יג.

שבת - מוקצה

סיכת לדרדוס

ש: האם סיכת Leatherdos היא מוקצה?

ת: אם משמשת להחזיק כיפה ורק לפעמים לשימוש אחר, אינה מוקצה, כי הולכים אחרי רוב השימוש.

הקדמת העורך

בשבח לבורא יתברך אנו מגישים לפני ציבור חושקי התורה שו"ת ממור"ר הרה"ג שלמה אבינר שליט"א, הנקרא בשם פסקי שלמה חלק ז, הכולל שאלות ששאלתיו בעצמי, שאלות ששאלו אחרים וזכיתי להעבירם לרה"ג שליט"א ושאלות של אחרים שזכיתי לשמוע בהיותי בקצה ד' אמות של הרה"ג שליט"א. לפסקי הרב שליט"א, הוספתי מקורות (בסוגריים), וביאורים והערות [במרבועים]. הפסקים הם בבחינת "נר למאד", מובא בגמרא שבת (קכב, א) שמותר להשתמש באור שהדליק גוי לעצמו בשבת משום נר לאחד נר למאד. כלומר, הגוי לא עושה מלאכה יתרה כדי שיהודי ישתמש באור הנר. כך פסקי הרב היו לאחר, אך ב"ה כל אחד יכול ליהנות מאורו של הרה"ג שליט"א. משום שחלק מתשובות הרב ניתנו במסרון, אני מביא למטה מאמר שנכתב על ידי הרב 'עשרים הדברות לשאלות סמס'.

תלמידו -

מרדכי צבי הלוי ציון

ירושלים בין החומות

עשרים הדברות לשאלות סמס

- א. שאלות אמוניות כלליות - אל תשאל במסרון למה נברא רע בעולם, למה נברא האדם, למה הייתה שואה, איך יודעים שיש אלוהים. זה גם זלזול נורא.
- ב. שאלות הלכתיות כוללות - אל תשאל למה הרבנות הראשית אסרה לעלות להר הבית, סירוב פקודה, איך יודעים אם מזון הוא כשר.
- ג. שאלות לימוד - אל תשאל במסרון מה פירוש הגמרא, הרמב"ם או השולחן ערוך. כך לא לומדים תורה.
- ד. מקורות - אל תבקש מקורות במסרון, הן להכנת שיעורים, הן להכנת עבודת אוניברסיטה או בית ספר, הן להתעניינות עצמית. כאן זה לא מודיעין.
- ה. חינוך ונישואים - אל תשאל שאלות בחינוך או בנישואים. זה זלזול בנושאים חשובים אלה. העזר בשיחת טלפון.

ו. סקר דעות - שואלים הלכה כדי לקיים. אם זה מתוך סקרנות, תודיע מראש שזו הכוונה, מתוך יושר, והרב ישקול אם להשיב ואיך להשיב. על שאלה למעשה הוא טורח ועמל, אל תטריד אותו סתם.

ז. דעת רב אחר - אל תשאל רב א' מה תשובה רב ב', אלא שאל ישירות אותו או תלמידיו.

ח. אוסף דעות - אל תשאל מה דעות כל הרבנים בנדון. מסרון אינו יכול להיות אנציקלופדיה או שיעור. המשיב רק משיב מה דעתו.

ט. תלמיד ישיבה - אם אתה תלמיד ישיבה גבוהה או תיכונית, שאל את הר"מ שלך או ראש הישיבה שלך ואל תטריד משהו מבחורין.

י. מרא דאתרא - שאלות שנוגעות למקום מסוים, שאל את הרב שם, בישיבה את ראש הישיבה, בעיר או בשוב את רב המקום, בבית-כנסת - רב בית-הכנסת, בתנועת נוער את רב הסניף או רב התנועה.

יא. טעויות - לפני שאתה שולח מסרון בדוק היטב אם אין טעויות ואם הלשון ברורה. לפעמים זה גורם שהשאלה לא מובנת או שהתשובה לא נכונה.

יב. דו-שיח - אל תקיים דו-שיח. שאל את השאלה עם כל הנתונים ואל תשחרר פרטים טיפין-טיפין בעוד ועוד מסרון. אל תשאל אחר כך: גם לאשכנזים? גם לספרדים? אמור מראש, ואם לא, אז התשובה כוללת.

יג. הבהרה - אל תגיב: לא הכנתי? כי אי אפשר לנחש מה לא הבנת. וגם מתוך מאות שאלות, אי אפשר לנחש מה הייתה שאלתך.

יד. הנמקה - אל תשאל: למה? כנ"ל מתוך מאות שאלות אי אפשר לנחש לאיזו שאלה הכוונה. ואם אתה רוצה נימוק, שאל מראש. אפשר גם לעיין בתשובות הכתובות של הרב הנשאל.

טו. דחוף! - אל תכתוב: דחוף!!! ממה נפשך, אם השאלה כבר הגיעה, הרי היא נענית מיד. ואם טרם הגיעה, כי יש עוד מאה לפניך, אי אפשר לנחש שיש שאלה עם ציון: דחוף. אלא טלפן.

טז. שאלות חוזרות - אם לא נענית, אל תשלח אותה שאלה כמה פעמים וכן אל תשלח דרישה להשיב. אין תועלת. או שהשאלה טרם הגיעה עקב העומס, או שיש החלטה לא להשיב עליה מסיבה זו או אחרת.

יז. שנאה - אל תשאל שאלות של שנאה, אם מותר/ראוי/מצווה לשנוא רשעים/שמאלנים/מינים/חרדים/חילוניים/לאומיים-דתיים/פוליטיקאים - בקיצור כל מי שאיננו בדיוק כמוך. התשובה לכל שוחרי השנאה היא: "ואהבת לרעך כמוך, כמוך בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש" (מסילת ישרים יא).

יח. נעילת דלת - רבנים רבים חדלו מלהשיב לשאלות במסרונים עקב ריבוי שאלות לא מוצדקות ולפעמים שטותיות וגם פוגעניות, ובגלל זה מפסידיים שירות חשוב וחיוני זה גם אלו שבאמת זקוקים לו כאוויר לנשימה. לכן, אל תנעל דלת, ואהבת לרעך כמוך.

יט. ביטול תורה - וכן רבנים רבים חדלו להשיב בגלל ביטול תורה לא מוצדק. רק מצווה שאי אפשר להעשות על ידי אחרים, מבטלים תורה עבודה (מועד קטן ט א-ב). לכן שקול היטב אם מצווה זו וחסד זה שהינך מבקש חייבים להעשות בצורה זו.

כ. תורה - יש שואלים שאומרים תורה, ויש שלא אומרים בחושכם שזה מגיע להם. על כל פנים, הרבנים מוחלים מראש.